

HAULISCH LENKE

## AZ 1980–85 KÖZÖTTI ÚJ SZERZEMÉNYEK KIÁLLÍTÁSA KISCELLBEN.

Hosszas karbantartási műveletek után nemrégén nyitotta meg kapuit ismét a látogatók előtt a Budapesti Történeti Múzeum régi, kiscelli épülete. Már az első időszak kiállítása – amely a nemrégén elhunyt Veszelszky Béla festését tárta összefoglalva a budapesti közönség elé – azt mutatta, hogy a Fővárosi Tanács hatáskörébe tartozó intézmény nem csupán a régi várostörténetben bújárkodik, hanem a jelenhez közelálló, napjainkat alakító tényezőkről is van egy-két szava, ezen esetben a képzőművészetről. Ez így helyes is, hiszen Európa nagyvárosi gyűjteményeinek általában megvan ez a kettős törekvése: a Mussé de la ville de Paris-t nem tette feleslegessé a Pompidou-Centrum, de a nürnbergi Germanisches Múzeum sem tudta átvállalni a Museum der Stadt Nürnberg különleges feladatait. A városi múzeumok a nagyobb, országos gyűjteményekkel szemben, illetve mellett egy urbánus közeg sajátos struktúráját képesek tükrözni.

Hogyne lenne fontos ez nálunk, ahol oly igen közel vannak egymáshoz a múzeumok, s talán emiatt sokkal egysíkúbb képet közvetítenek a képzőművészet területén, jóllehet annak éppen a hazai festészeti műfaja sokkal több tanulsággal és érdekességgel szolgál, mint azt eléggé konformizált kiállításainkon és gyűjteményeinkben tapasztalhatjuk. S ha valamelyik múzeum ebből a körből külön koncepcióval ki szeretne lépni – pl. a Szombathelyi Képtár – máris ezer erő húzza az elődök által kitaposott kényelmes ösvényre.

Nos, a Kiscelli Múzeum legutóbbi szerzeményeinek kiállítása, mely ez esetben a 19. és 20. századi képzőművészet területére korlátozódik, arról győzhet meg bennünket, hogy anyagi körülményeik folytán ugyan szerény keretek között tudják gyűjteményüket gyarapítani, de eléggé elfogulatlanul nyúlnak a lehetséges választék felé, amely napjaink felé közeledve erősen kiszélesedik és éppen ezért a választás tekintetében a legnagyobb buktatókat rejti magában. A néhai Schmidt kastély legújabb kiállításán végigsétálva a 19. századból néhány pesti illetőségű portré mellett – mint pl. az ismeretlen festőtől származó Giergl Alajos pesti ötvösmester és felesége arcképei – a legérdekesebb Kuerling Henriett: 1838-as pesti árvízét ábrázoló műve a Batthyány térrel, a Markup Béla leszár-mazottjaitól megszerzett parlamenti oroslán kisméretű változata, és a nagy tehetségű századfordulós hídépítő: Nagy Virgil 1897-ben keletkezett Erzsébet híd terve a főváros látképevel, amely az építészet területén valójában már a századforduló legújabb törekvéseinek hordozója.

Kiváló az a kis grafikai gyűjtemény, amely a szecessziós törekvéseket képviseli a kiállításon: Nagy Sándor, Róth Miksa, Mirkovszkyné Greguss Gizella művei. Két valódi meglepetés: Muhits Sándor Mátyás királyt ábrázoló üvegablakterve és egy szövőnököt ábrázoló ugyancsak üvegablakterve mutatja, mennyi feltáratlan érték rejtőzik még ebben

a periódusban hazánk területén. Valamennyi Kiss Horváth Lászlótól, a szecessziós korszak lelkes gyűjtőjétől származik, aki napjainkban vált jószemű, áldozatkész felkutatójává ennek az időszaknak. Plasztikai adalék az előbbiekhöz Kövesházi Kalmár Elza mázas kerámia domborműve, feltehetően azonban már a húszas évekből. Az anyag kronológiai feldolgozása további munkára ad lehetőséget a múzeum dolgozói számára. A 19. sz-i arcképeket ebben a csoportban kiegészíti Mednyánszky László Farkas Istvánról rajzolt portréja és Rippl Rónai József Nemes Marcell feleségének ravatalát ábrázoló pasztellképe.

A két háború közötti grafikai anyagból kiemelkednek a Má-ban reprodukált Mattis Teutsch-metszetek eredetije és a stílusban hozzájuk közelálló festmény: a Lélekvirágok sorozat egy variációja. Az utóbbi kisméretű, ám szép példány, egyik reprezentatív darabja lehet a múzeum 20. századi gyűjteményének – megérdemelné a legjobb körítést (passzpartu, keret), mellyel jelenleg még nem rendelkezik. Csak üdvözölhetjük a gyűjtési terület nyitottságát a korabeli progresszív művészet felé, mely nem csupán Derkovits Gyula rézkarcaival, Bortnyik Sándor, Kassák Lajos grafikáival, Vajda Lajos Leányikon-jával, Kmetty János egy szép önarcképével és Márffy Ödön Lovasok című képével dicsekedhetik, de közgyűjteményeinkben általában még kevésbé exponált nemzetközi vonatkozású művekkel is (Mattis Teuschéi is azok!): mint Molnár Farkas Színpadi jelenete, Gross Bettelheim Jolán grafikája, két Scheiber Hugó pasztell, mely utóbbiak közül a portré kiváló kvalitást képvisel – sajnos azonban restaurálásra szorul. A kevésbé ismert Kósa Györgyné Molnár Mária szobrászművészetét szuggesztív hatású bronz képviseli Tömeg címmel és egy fametszet. A harmincas évek közepéről láthatunk itt egy olyan Anna Margit-festményt, amely szinte a Schmidt kastély környékére emlékeztet, abban az időben fiatal művészeink egyik kedvenc sétatárára. Tihanyi Lajos és Kádár Béla kevésbé jelentős lapjai mellett viszont szerepel egy szép példány Molnár C. Pál 1930-ban keletkezett grafikai műveiből: Páholyban címmel.

Az 1945 utáni évekből unicum mű: Bálint Endre rajzolt plakátja Kroniss Dezső kiállításához, az Európai Iskola idejét idézi föl. És képviseli itt azt még Bálint Endrének két másik korai műve is, Anna Margit három kis festménye, illetve rajza, Bán Béla kompozíciója, Gadányi Jenő tájképe, Martyn Ferenc illusztrációja, Barta Lajos szobrai.

Amikor idáig jutunk a kiállított művek végigkísérésében, lehetetlen, hogy eszünkbe ne jusson valaki, aki 1934-től, a hitleri Németországból való hazatérése után itt élt egy ugrásra a Kiscelli Múzeumtól: a Kiscelli utca 76. szám alatt, akinek útja olyan gyakran vezetett fel a domboldalra egyedül, de még inkább a korszak vajúdó művészeinek kíséretében, akikkel együtt iszogatót Soproni kékfrankost a környék kocsmáiban és énekelte velük a legszebb magyar népdalokat, aki lelkes propagálója volt mindannak, ami a jobbért, az emberért volt a legsötétebb időkben is, aki nem egy művészen tartotta a lelket és újtotta meg alkotóerejüket megjelenő, és meg nem jelenhető írásaival: Kállai Ernő, 20. századi műkritikánk felülmúlhatatlan, klasszikus alakja.

Nem véletlen, hogy a Múcsarnoknak jelenleg is két szereplője idézi a nevét. Gyarmathy Tihamér az ő emlékének ajánlotta kiállítását (nem első eset az ilyenfajta visszautalás Kállai Ernőre). De a svájci Max Bill, akinek ugyancsak most és ugyanott látható kiállítása, amikor sajtófogadásán valaki megkérdezte, volt-e szerepe a magyar konstruktivista művészetnek abban, hogy kiállítását Magyarországra hozta – a világhírű svájci

művész, a német Bauhaus neveltje nem művészeknek, hanem Kállai Ernőnek a nevét említette, ami számára biztosíték volt arra nézve, hogy az ő munkásságát Magyarországon meg fogják érteni.

Nos, a Kiscelli Múzeum új szerzeményeinek kiállítása, a hely varázsa, több Kállai által felszentelt művész alkotásainak a jelenléte azt a gondolatot sugallja, milyen méltó lenne, ha ez az intézmény Kállai Ernő törekvéseit tudatosan is a magáévá tudná tenni: az ő nyitottságát, humanizmusát, de kíméletlenségét is az emberellenességgel, az olcsó megnyilvánulásokkal szemben, s ezekkel felfegyverkezve létrehozna egy olyan budapesti vonatkozású állandó huszadik századi kiállítást, mely a közelmúltra támaszkodva képet tudna adni élő művészetünk valódi eredményeiről. Ez alapja lehetne a sokat emlegetett, s ez ideig sehol sem látható Modern Múzeumnak. Szentelhetnék ezt a kiállítást Kállai Ernő emlékének, aki a háború éveiben annyira szíven viselte a Schmidt kastély gyűjteményének sorsát, hogy a szoborpark pusztulását látva arra kérte barátját, Pap Gyulát, készítsen fotókat róla, legalább így maradjanak meg a régi plasztikák az utókor számára.

Nos, ezt a kitérést az teszi indokolttá, hogy tudatosan vagy öntudatlanul, a Kiscelli Múzeum gyűjtési koncepciója – ha itt-ott hézagokkal és bátortalanul is – de nem idegen a fentiekől. Erre utal a tárgyalt kiállítás folytatása, amely a kortárs művészetet pásztázza át több-kevesebb sikerrel.

## LENKE HAULISCH

### AUSTELLUNG DER NEUANSCHAFFUNGEN ZWISCHEN 1980–1985 IN KISCELL

Nach langwierigen Instandhaltungsarbeiten sind die Tore des alten Kisceller Gebäudes des Historischen Museums der Stadt Budapest für die Besucher kürzlich wieder geöffnet worden. Schon die erste zeitweilige Ausstellung – die zusammengefaßt ein Bild von der Malerei des vor kurzem verstorbenen Malers Béla Veszelszky vermittelte – zeigt, daß die in den Wirkungsbereich des Hauptstädtischen Rates gehörende Institution nicht nur in der alten Stadtgeschichte Forschungen anstellt, sondern auch in den der Gegenwart nahestehenden, unsere Tage gestaltenden Faktoren, in diesem Fall auf dem Gebiet der bildenden Kunst etwas zu geben hat. So ist es auch richtig, haben doch die großstädtischen Sammlungen Europas im allgemeinen dieses doppelte Bestreben: Das Musée de la ville de Paris wurde durch das Centre Pompidou nicht überflüssig, aber auch das Germanische Museum von Nürnberg vermochte die spezifischen Aufgaben des Museums der Stadt Nürnberg nicht zu übernehmen. Die städtischen Museen sind nicht in der Lage, gegenüber, bzw. neben den größeren Landessammlungen die eigenartige Struktur des urbanen Mediums zu widerspiegeln.

Wie wäre dies nicht wichtig bei uns, wo die Museen so nahe zueinander sind und vielleicht darum auf dem Gebiet der bildenden Kunst ein viel einschichtigeres Bild vermitteln, obwohl eben deren heimische Malkunst um vieles lehrreicher und inte-

ressanter ist, als es in unseren ziemlich konformisierten Ausstellungen und Sammlungen zum Ausdruck kommt. Und wenn irgendein Museum aus diesem Kreis mit einer eigenen Konzeption hervortreten will – z. B. die Bildergalerie von Szombathely (Steinamanger) –, wird es an tausend Fäden auf den von den Vorfahren ausgetretenen bequemen Pfad zurückgezogen.

Nun, die Ausstellung der neuesten Anschaffungen des Kisceller Museums, die sich in diesem Fall auf die bildende Kunst des 19. und 20. Jahrhunderts beschränkt, überzeugt, daß es – infolge der materiellen Verhältnisse allerdings in einem sehr bescheidenen Rahmen – möglich ist, die Sammlungen zu vermehren. Die Auswahl wird aber ziemlich unbefangenen vorgenommen, die sich, je mehr sie sich unseren Tagen nähert, ausdehnt und eben dadurch mächtige Fallen in sich birgt.

Neben einigen Porträts Pester Zuständigkeiten aus dem 19. Jahrhundert – wie z. B. des Goldschmiedemeisters Alajos Giergl und seiner Frau von einem unbekanntem Maler – ist das interessanteste Werk der Ausstellung das Bild von Henriette Kuerling, das das Hochwasser vom Jahre 1838 mit dem Batthyány-Platz darstellt, desweiteren die verkleinerte Variante des Löwen vom Parlament, die von den Nachkommen Béla Markups beschafft wurde und der 1897 entstandene Entwurf der Elisabethbrücke mit dem Panorama der Hauptstadt von dem hochbegabten Brückenbauer der Jahrhundertwende Virgil Nagy. Letzteres trägt hinsichtlich der Architektur schon die neuesten Merkmale der Bestrebungen der Jahrhundertwende an sich.

Ausgezeichnet ist jene kleine graphische Sammlung, die in der Ausstellung die Sezessionsbestrebungen repräsentiert: die Werke von Sándor Nagy, Miksa Róth und Gisella Mirkovszky-Greguss. Zwei wirkliche Überraschungen sind zwei Glasfensterentwürfe von Sándor Muhits, von denen der eine König Matthias, der andere Weberinnen darstellt. Beide erbringen den Beweis dafür, wie viel unerschlossener Wert aus dieser Periode auf dem Gebiet Ungarns noch verborgen ist. Diese Exponate stammen von dem begeisterten Sammler der Sezessionsära László Kiss Horváth, der in unseren Tagen zu einem opferbereiten Forscher dieser Periode wurde. Eine plastische Beigabe zu obigen ist das glasierte Keramikrelief von Elza Kövesházi Kalmár, das aber vermutlich aus den zwanziger Jahren stammt. Die chronologische Bearbeitung dieses Materials bietet den Mitarbeitern des Museums weitere Arbeitsmöglichkeiten. Die Porträts aus dem 19. Jahrhundert werden durch das von László Mednyánszky gezeichnete Porträt des Imre Farkas und durch das Pastellbild von József Rippl Rónai, das die Bahre der Gattin des Marcell Nemes darstellt, ergänzt.

Aus dem graphischen Material, das in der Zeit zwischen den beiden Weltkriegen entstand, sind die Originale der in der Zeitschrift MA reproduzierten Stiche von Mattis Teutsch und ein stilmäßig diesen nahestehendes Gemälde, eine Variation der Serie Seelenblumen, hervorzuheben. Letzteres ist ein kleines, aber schönes Exemplar, das ein repräsentatives Stück der Sammlung aus dem 20. Jahrhundert des Museums sein könnte – es würde die beste Ausstattung (Passepartout, Rahmen) verdienen, an der es zur Zeit noch mangelt. Die Aufgeschlossenheit des Sammelgebietes der zeitgenössischen progressiven Kunst gegenüber kann man nur begrüßen; sie kann sich nicht nur der Kupferstichen von Gyula Derkovits, der Graphiken von Sándor Bortnyik und Lajos Kassák, der Mädchenikone von Lajos Vajda, eines schönen Selbstbildnisses von János Kmetty und

des Bildes „Reiter“ von Ödön Márffy rühmen, sondern auch mit Werken internationaler Beziehungen, die in den ungarischen öffentlichen Sammlungen im allgemeinen noch wenig exponiert sind (auch die von Mattis Teutsch gehören hierzu), wie die Bühnenszene von Farkas Molnár, die Graphik von Jolán Gross Bettelheim und zwei Pestelle von Hugó Scheiber, das Porträt letzteren repräsentiert eine hervorragende Qualität, leider bedarf es aber der Restaurierung. Die Kunst der weniger bekannten Bildhauerin Frau Gy. Kósa, geb. Mária Molnár ist mit einer „Menge“ betitelten Bronze und einem Holzschnitt vertreten, die suggestiv wirken. Aus der Mitte der dreißiger Jahre ist ein Gemälde von Margit Anna, das fast an die Umgebung des Schmidt-Schlusses erinnert, einer der beliebten Ausflugsorte junger Künstler jener Zeit, zu sehen. Neben den weniger bedeutenden Blättern von Lajos Tihanyi und Béla Kádár ist auch ein schönes Exemplar der 1930 entstandenen graphischen Werke Pál Molnár C. unter dem Titel „In der Loge“ ausgestellt.

Ein Unikum-Werk aus den Jahren nach 1945 ist das von Endre Bálint für die Ausstellung von Dezső Korniss gezeichnete Plakat, das an die Zeit der Europäischen Schule erinnert. Diese repräsentieren auch zwei weitere frühe Werke von Endre Bálint, zwei kleine Gemälde bzw. eine Zeichnung von Margit Anna, eine Komposition von Béla Bán, eine Landschaft von Jenő Gadányi, eine Illustration von Ferenc Martyn und die Skulpturen von Lajos Barta.

Wenn wir die ausgestellten Werke bisher besichtigt haben, ist es unmöglich uns nicht an einen Mann zu erinnern, der seit 1934, seit seiner Rückkehr aus Hitler-Deutschland nur wenige Schritte vom Kisceller Museum entfernt, in Haus Nr. 76 des Kisceller-Gasse wohnte, der so häufig den Hügelhang bestieg, allein oder noch öfter in Begleitung der kreißenden Künstler jener Zeit, mit denen er gemeinsam sein Gläschen Soproner Blaufränkischen in den Wirtsstuben der Umgebung trank und mit ihnen die schönsten ungarischen Volkslieder sang, der sich begeistert für alles einsetzte, was auch in den finsterten Zeiten dem Besseren, dem Menschen diente, der so manchem Künstler Mut einflößte und mit seinen erscheinenden oder nicht erscheinenden Worten neue Schaffenskraft verlieh: an Ernő Kállai, die unübertroffene klassische Gestalt unserer Kritik im 20. Jahrhundert.

Es ist kein Zufall, daß auch gegenwärtig zwei Ausstellungen in der Múcsarnok (Kunsthalle) seiner gedenken. Tivadar Gyarmathy widmete ihm seine Ausstellung (die nicht die erste ist, die) an Ernő Kállai, erinnert. Auch der Schweizer Max Bill, dessen Ausstellung ebenfalls jetzt und am gleichen Ort zu sehen ist, nannte, als man ihn gelegentlich seines Presseempfanges befragte, ob die ungarische konstruktivistische Kunst dazu beigetragen habe, daß er seine Ausstellung nach Ungarn brachte, der weltberühmte Schweizer Künstler, der Schüler des deutschen Bauhaus, nicht die Namen von Künstlern, sondern den des Ernő Kállai, der für ihn eine Gewähr dessen war, daß seine Arbeit in Ungarn Verständnis finden wird.

Nun, die Ausstellung der Neuanschaffungen des Kisceller Museums, der Zauber des Ortes, die Gegenwart der Schöpfungen mehrerer durch Kállai geweihter Künstler lassen den Gedanken aufkommen, wie würdig es wäre, wenn diese Institution sich die Bestrebungen von Ernő Kállai auch bewußt zu eigen machen könnte: mit seiner Aufgeschlossenheit und seinem Humanismus, aber auch mit seiner Rücksichtslosigkeit

gegenüber der Unmenschlichkeit, der oberflächlichen Manifestationen und mit diesen geharnischt eine solche Budapest bezügliche ständige Ausstellung des zwanzigsten Jahrhunderts zustandebringen würde, die gestützt auf die jüngste Vergangenheit in der Lage wäre, ein Bild der wirklichen Ergebnisse unserer lebendigen Kunst zu bieten. Diese könnte der Grundstein des so oft besprochenen, aber bisher nirgends sichtbaren Modernen Museums werden. Diese Ausstellung könnten wir Ernő Kállai widmen, dem in den Kriegsjahren das Schicksal der Sammlung des Schmidt-Schlusses so sehr am Herzen lag, daß er angesichts der Verwüstung des Skulpturenparkes seinen Freund, Gyula Pap ersuchte, er möge ihn photographieren, damit er wenigstens so der Nachwelt erhalten bleibe.

Nun, dieser Abstecher ist dadurch begründet, daß die Sammlungskonzeption des Kisceller Museums – bewußt oder unbewußt – den obigen nicht fremd ist. Darauf weist die Fortsetzung der besprochenen Ausstellung, die Schau der alten Plastiken hin, welche die zeitgenössische Kunst mit mehr oder weniger Erfolg durchstreift.

KABA MELINDA

## A BUDAPESTI TÖRTÉNETI MÚZEUM ÉVI JELENTÉSEI 1981–1987

1981

A Múzeum 1981. évi tevékenységének fő meghatározója a növekvő ásatási feladatok ellátása – különösen Óbudán –, a gyűjtemények gyarapítása, változó kiállítások tervezése és megrendezése, valamint a fokozódó követelményeknek elegettevő közművelődési feladatok elvégzése és a kutatók tudományos munkájának elmélyítése volt.

Az év végén kilenc év régészeti tevékenységéről készült tudományos értékelés, konferencián elhangzott előadások keretében. Az 1972-ben megkezdődött nagy méretű óbudai szanálásokat követő építkezések földmunkáit részben megelőzve, részben a kivitelezéssel párhuzamosan folytattak ásatásokat Múzeumunk régészei.

Múzeumunk életében jelentős esemény volt a *Bartók Béla Emlékház* megnyitása, a nagy zeneköltő utolsó magyarországi lakóhelyén a II. ker. Csalán u. 29. sz. alatti házban.

### ÁSATÁSOK ÉS LELETMENTÉSEK

1972 októberétől 1981. december 31-ig Óbudán 59 800 m<sup>2</sup>-nyi területen 338 leletmentésre és ásatásokra fordított összeg 75 millió 691 ezer forint volt. 1981-ben is számos helyen végeztünk eredményes régészeti kutatásokat. Ezek közül néhányat említünk: *Csepel–Szigethalom* térségében *bronzkori temetkezés* részeit tárták fel (Schreiber Rózsa), *Gellérthegyen* a *kelta-eraviszkusz telep sáncát* vágták át (Pető Mária).

Az *aquincumi légiós tábor D-i védműveinél, É-i, Ny-i és K-i falánál és DK-i sarkánál*, valamint a *principia területén* folyt jelentős kutatás (Kocsis László és Szirmai Krisztina), a praenturában a *tribunusház, mithreumhoz* kapcsolódó leletmentések és *egyéb épületek* részbeni feltárásai történtek. A *későrómai erőd D-i védművei és épületek* részei is felszínre kerültek (Kocsis László, Kérdő Katalin, Tóth Ágnes).

A katonai közfürdő, a *Thermae maiores* területén egész évben megszakítás nélkül folyt leletmentés a hídépítési munkákkal párhuzamosan, melynek során mintegy 100 m szélességben elnyúló épület részleteit, fürdőtermeit, palaestráját sikerült feltárni (Kaba Melinda). A fürdő építését megelőző, korábbi periódusú épületeket tártak fel az objektumtól Ny-ra, valamint a fürdőt K-en határoló *út egy részét* (Kocsis László és Szirmai Krisztina). Római kori *kikötői épület* K-i és Ny-i traktusában alaprajzi kiegészítést eredményező feltárásokat végeztek (Németh Margit, Kérdő Katalin és Tóth Ágnes). Ugyancsak további római kori épület és palánk építmény kutatása során a Vespasianus-kori ala tábor építésének felirattöredéke gyarapította a jelentős leletek számát; ugyanitt *kelta és őskori* leleteket is feltártak (Kérdő Katalin és Tóth Ágnes).